D35 1978

1978, 6. leden, Praha. - Sdělení o roční činnosti Charty 77 a stavu lidských práv v Československu.

Je tomu rok, co se 241 československých občanů obrátilo k ústavním orgánům i k veřejnosti s Prohlášením Charty 77. V tomto prohlášení poukázali na rozpory mezi ustanoveními mezinárodních paktů o občanských právech, které v Československu vstoupily v platnost, a na praxi současné společenské moci, a oznámili, že se hodlají soustavně zasazovat o to, aby principy uzákoněných paktů byly ve všech oblastech života skutečně uplatňovány.

Ačkoli tato občanská iniciativa byla v plném souladu s články 17 a 29 Ústavy ČSSR, nejvyšší politické a státní orgány ji odmítly; proti Chartě 77 byla z jejich rozhodnutí rozpoutána kampaň, která svým rozsahem a intenzitou nemá v posledních letech obdoby. Chartě 77 byly podsouvány nepřátelské cíle a nízké pohnutky; signatáři byli ostouzeni a uráženi; pracující byli nuceni Chartu 77 odsuzovat, aniž byli s jejím prohlášením oficiálně seznámeni. Zároveň rozvinuly podniky, společenské organizace, úřady a bezpečnostní orgány rozsáhlou perzekuční akci proti signatářům i mnohým občanům, kteří s Chartou 77 sympatizovali nebo se zdráhali proti ní vystoupit.’

Tato oficiální reakce jen znovu názorně potvrdila oprávněnost Charty 77 a pravdivost jejího základního prohlášení o tom, že občané, jejichž názory se liší od názorů oficiálních, jsou objektem nejrozmanitější diskriminace, že statisícům lidí je odpírána svoboda od strachu, znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů, vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením, a že mnohá občanská práva jsou omezena nebo úplně potlačena faktickým podřízením všech institucí vlivným jednotlivcům.

Vzdor represím a zastrašováním, vzdor tomu, že někteří signatáři byli uvězněni a jiní donuceni se vystěhovat, i že oficiální orgány odmítly s Chartou o jejích požadavcích a námětech jednat, nepřestala žít a pracovat. V průběhu roku 1977 vydala postupně 14 dokumentů, z nichž většina se zabývala situací v různých společenských oblastech z hlediska uplatňování lidských práv a občanských svobod; vydala několik sdělení; intervenovala v různých případech bezpráví. V jejím rámci a v souvislosti s ní bylo napsáno mnoho studií, zpráv, peticí a jiných textů; některé skupiny signatářů se obrátily k příslušným institucím se specifickými požadavky a náměty; jednotliví signatáři působili v duchu poslání Charty 77 i tím, že upozorňovali na bezpráví ve svém okolí nebo že se sami bránili proti perzekucím. Dokumenty i dopisy Charty 77, jakož i další texty její existencí inspirované se spontánně šíří mezi domácí veřejností přesto, že bezpečnostní orgány se právě proti této neorganizované publicitě nejvíce zaměřují. Perzekuce nedokázala zamezit ani tomu, aby se k Chartě 77 připojovali další občané: dnes má už 930 signatářů a pouze jediný pod nátlakem podpis odvolal.

I když konkrétních náprav vyvolaných jejím zásahem není mnoho, lze po prvním roce konstatovat, že Charta 77 vstoupila do vědomí naší společnosti jako ozdravující prvek. Oživila požadavek občanských svobod a posílila pocit lidské důstojnosti; naznačila, že jsou cennější věci, než jaké nabízí konzumní pojetí

života; že existují hodnoty, které stojí člověku za to, aby jim něco obětoval. Připomněla, že důstojnost a svoboda nejsou něčím, na co mohou lidé jen pasivně čekat, ale že si je musí jako vždy v dějinách sami vydobývat. Věcným, legálním a důsledným způsobem práce pokouší se Charta 77 vnést do našeho veřejného života nový model odpovědného občanského postoje. Signatáři Charty 77 přitom nikdy nezaujímali pózu zachránců společnosti a nikoho nenutili, aby je následoval; za svou pravdu ručili jen svou vlastní existencí.

Myšlenky Charty 77 a především způsob, jímž na ni společenská moc reagovala, vyvolaly přirozeně zájem zahraniční veřejnosti a získaly Chartě 77 podporu mnoha svobodomyslných lidí v celém světě.[2] To pomohlo upevnit na mezinárodním fóru poznatek, že prohlubování práv a svobod jedince je předpokladem skutečného prohlubování mírové spolupráce národů. I československá vláda si musela v konfrontaci s tímto poznáním uvědomit, že respekt k uzákoněným občanským právům je pro naši zemi jedinou alternativou, nechce-li jít proti směru světového vývoje a ocitat se ve stále hlubší izolaci.

Obrácením pozornosti k otázce lidských práv a ke konkrétním případům jejich porušování a ohlasem doma i v zahraničí přiměla Charta 77 nepřímo i oficiální místa, aby věnovala lidským právům více zájmu. To lze sledovat jak ve zvýšené publicitě, které se problematika lidských práv ve sdělovacích prostředcích těší, i když zatím převážně obhajující současný stav; tak i v některých dílčích pokusech o faktickou nápravu poměrů (jako např. určité zmírnění diskriminační praxe při loňském přijímání na střední školy nebo úlevy v diskriminační kulturní politice, i když byly poskytovány za veřejná vystoupení proti Chartě 77). Společenská moc sice Chartu 77 dál odmítá a její stoupence pronásleduje, ale zároveň už musí s její domácí i zahraniční autoritou počítat.

Přes tato aktiva nemůže být Charta 77 se svým postavením spokojena. Publicistické kampaně proti ní sice skončily, ale na bezprostředním vztahu společenské moci k ní se bohužel nic nezměnilo.

Charta 77 vychází z principu zakotveného i v Ústavě ČSSR a v obou mezinárodních paktech, že každý občan je spoluodpovědný za vývoj společnosti i za respektování občanských i lidských práv v naší zemi i ve světě. Své poslání charakterizovala jako úmysl vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování občanských práv, navrhovat řešení, předkládat různé obecnější návrhy, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích.

Těchto legálních a konstruktivních cílů se Charta drží a v souladu s nimi odesílá Federálnímu shromáždění, ČNR, vládě ČSSR, vládě ČSR i dalším státním orgánům své dokumenty. Nikdy se nenechala vyprovokovat hysterickým tónem kampaní, které byly proti ní vedeny, a nikdy nepřevzala jejich demagogické metody. Přesto zůstávají její přípisy nezodpovězeny, čímž státní orgány mimo jiné porušují ústavou přikázanou povinnost návrhy občanů „včas a odpovědně vyřizovat“. Jedinou složkou moci, která se Chartou 77 trvale zabývá, jsou orgány Státní bezpečnosti, případně prokuratury; a to přesto, že se tím staví nad samu ústavu. Bez zákonného podkladu je např. varování Generální prokuratury mluvčím Charty 77 z 31.1.1977, a tím i všechna rozhodnutí soudů opřená o toto

stanovisko.[3] Žádný zákonný ani věcný důvod nemá ani celoroční aktivita StB, zaměřená proti Chartě 77. V jejím rámci byly provedeny stovky výslechů a sepsány tisíce stran protokolů, uskutečnily se desítky domovních prohlídek, mnoho osob bylo zadrženo, sledováno a nejrůzněji osobně omezováno, někteří signatáři dokonce měli a mají trvalý policejní dohled. (To všechno už muselo stát československé občany miliony Kčs!) V rozporu s oficiálním tvrzením, že proti Chartě 77 je postupováno pouze „politickými prostředky“ a že není předmětem trestního stíhání, bylo dne 6.1.1977 - v den, kdy StB protiprávně zmařila předání Prohlášení Charty 77 ústavním činitelům - zahájeno trestní stíhání proti „neznámému pachateli“ pro podvracení republiky podle § 98 tr. z. (čj. OS - 0011/02-77), jehož je většina zmíněných akcí StB součástí a které je proto trestním stíháním Charty 77.* Nebylo dodnes zastaveno, dává orgánům Bezpečnosti trvalou možnost provádět proti signatářům Charty 77 nejrůznější úkony a kdykoli se může stát podkladem žaloby.[5] Nepřetržitý zájem StB o práci Charty 77 a soukromí jejích signatářů je spojován - často pod přímým vedením pracovníků StB - se širokou škálou dalších perzekucí; desítky signatářů dostaly a další průběžně dostávají výpověď ze zaměstnání; mnozí byli vyloučeni z ROH a jiných společenských organizací; mnohým byly na čas i trvale odňaty řidičské průkazy a telefonní stanice; někteří jsou vystěhováni z bytů; mnohým není doručována zahraniční i domácí korespondence, atd. atd. StB se přitom pokouší různými způsoby rozeštvat signatáře Charty 77 navzájem; některé se pokouší odvrátit od Charty 77 lákavými nabídkami; některé se pokouší naopak přimět k emigraci; proti některým konstruuje nepodložené kriminální obvinění; některé se snaží prostě nervově vyčerpat.

Všechny tyto akce, jimiž se Charta 77 podrobně zabývala v různých svých dokumentech, jsou nejen nezákonné a nemorální a poškozují vážnost našeho státu ve světě, ale navíc se míjejí cílem: jen znovu potvrzují pravdivost dokumentu Charty 77; vyvolávají odpor v obyvatelstvu a signatáře jen utvrzují v oprávněnosti jejich postoje i v odhodlání pokračovat v práci.

Po prvním nelehkém roce bude Charta 77 dál plnit, co si předsevzala ve svém základním prohlášení: legálním způsobem se zasazovat o respektování lidských práv v Československu. Bude nadále upozorňovat na nezákonnosti a bezpráví a předkládat své návrhy a podněty k jejich nápravě.

Charta 77 přitom trvá na požadavcích, které formulovala už v dubnu 1977 a v jejichž splnění spatřuje východisko k řešení společenských problémů, jimiž se zabývá:

- uvést československý právní řád do souladu s uzákoněnými pakty (včetně zrušení všech veřejných vyhlášek a nařízení, které jsou s nimi v rozporu) a posílit tak skutečnou právní jistotu občanů;

- splnit usnesení Federálního shromáždění z 5.4.1977,[6] jež ukládá poslancům sledovat dodržování zákonnosti; prakticky umožnit všem občanům, aby mohli předávat zastupitelským sborům své stížnosti na porušování právního řádu; ty odpovědně řešit a vyloučit všechny tlaky, které nutí občany k bezpráví mlčet;

- propustit z vězení všechny občany, kteří byli nebo jsou stíháni proto, že uplatňovali svá práva zaručená ústavou a uzákoněnými mezinárodními pakty;

- uznat podle čl. 41 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech příslušnost Výboru pro lidská práva posuzovat plnění mezinárodních paktů ve státech, které je ratifikovaly, a přiznat tím otázce lidských práv, že je věcí všech lidí;

- zveřejnit oba uzákoněné mezinárodní pakty nákladem, který by odpovídal poptávce, a umožnit veřejnou diskusi o jejich dodržování v naší *zemi;*[7]

- volat k odpovědnosti ty pracovníky sdělovacích prostředků, Bezpečnosti a jiných orgánů, kteří zneužili svého postavení k šíření nepravd, k nepřípustnému nátlaku na občany, organizace a soudní, správní a jiné orgány s cílem poškozovat ty, kdo využívají zákonných práv a angažují se proti mocenské svévoli. Skutečným motivem takového zneužívání moci není údajná snaha chránit společenské a státní zřízení, ale pouze strach ze svobodné diskuse a kritiky, na něž by doplatili právě porušovatelé zákonů;

- zastavit všechny nezákonné policejní a jiné perzekuce Charty 77 a o jejích námětech a stížnostech jednat s jejími mluvčími a dalšími signatáři na příslušných politických a státních místech - a nikoli ve vyšetřovnách StB jako dosud.

Přijetí těchto požadavků by znamenalo důležitý příspěvek ke zdravému rozvoji naší společnosti a zároveň by bylo jedinou skutečně důstojnou odpovědí státní moci na iniciativu občanů.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc. Marta Kubišová

dr. Ladislav Hejdánek mluvčí Charty 77

^ *čsds,* Sb. Charta 77. - strojopis, průpis.

1 Srv. D7 (3. února 1977) s přílohami, D8 (15. 2. 1977), D14 (25. 4. 1977), D16 (30. 5. 1977).

2 K prvnímu výročí Charty 77 byla 1. 1. 1978 v New Yorku vydána Petice 78, nazývaná též Exilová Charta, jíž se 17 organizací českého a slovenského exilu (Rada svobodného Československa, Čs. poradní sbor v západní Evropě, Čs. národní sdružení v Kanadě, Čs. národní rada svobodného Československa, Ústředí čs. organizací v Austrálii a Novém Zélandě a d.) přihlásilo k Prohlášení Charty 77. Petice v šesti bodech žádala obnovu nezávislosti a suverenity vlasti a odchod cizích vojsk, dodržování občanských a politických práv v zemi, upuštění od perzekuce chartistů a občanů žádajících repektování zákonů a mezinárodních smluv, revizi všech právních norem porušujících či omezujících Helsinské dohody, a aby Výbor pro lidská práva při OSN i všechny signatářské státy Helsinské dohody požadovaly od vlády ČSSR hlášení o úpravě právních předpisů a dodržování všech závazků vyplývajících z Helsinských dohod. Petici 78 podpo- řilo na 156 tisíc emigrantů. Po skončení podpisové akce předali Petici 78 Výboru pro lidská práva OSN členové Rady svobodného Československa J. Papánek a O. Rambousek. Text Petice 78 byl zahrnut do ofi ciálních steno- grafi ckých

záznamů Kongresu USA Congressional Re- cord *(28. 1. 1978); česky* České slovo *(Mnichov), roč. 25, 1978, č. 1, s. 6-7.*

3 *Viz D7 (3. 2. 1977) a poznámky k němu.*

4 *Usnesení o zahájení trestního stíhání ve věci Charty 77 ze 6. a 11. ledna 1977 viz přílohu 7.*

5 *Trestní stíhání podle usnesení z ledna 1977 bylo zastaveno až usnesením Správy vyšetřování StB 11. 11. 1980 s odůvodněním: „Krátce po zjištění existence Charty 77 nebyly zjištěny další rozhodující skutečnosti, které by nasvědčovaly tomu, že tzv. Char ta 77 získala mezi občany další stoupence. Vliv uvedené činnosti na veřejnost nenabyl valného významu a postupem času zanikl. I když v lednu 1977 šlo o činnost, která vykazovala nemalý stupeň nebezpečnosti pro společnost, v současné době vzhledem k společenské situaci v ČSSR je nepatrná.“ (AMV, V-33766MV, sv. 1, l. 5-6. Ve skutečnosti trestní stíhání signatářů Char ty trvalo až do listopadu 1989, právně však bylo zdůvodňováno zástupnými trestnými činy, z nichž byli signatáři Charty 77 obviňováni a a za které byli odsuzování.*

6 *7 Oba pakty byly zveřejněny v březnu 1989 ofi ciálním Výborem čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. Praha, Melantrich 1989. Výbor byl vytvořen 10. 12. 1988 na tzv. Fóru čs. veřejnosti, jehož svolavatelem byl Ústřední výbor Národní fronty a Čs. sdružení pro Spojené národy při příležitosti 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv.*

7 *Plné znění: Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 1-2 • Informace o Chartě77, č. 1 (1.-14. ledna 1978), s. 1 • Listy, roč. 8, č. 2 (duben 1978), s. 48-50;*

8 *Zkráceně: In: Zpravodaj Čechů a Slováků, 1978, č. 2, s. 3-5.*

9 *Komentář: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-218 (9. ledna 1978) a S-219 (10. ledna 1978).*